

سقط جنین

مقدمه

سقط جنین به عنوان معضلی در دنیای امروز مطرح است. سقط جنین تنها در محدوده جزا و جرم شناسی مطرح نمی گردد بلکه در پزشکی به عنوان عاملی که حیات مادر را به خطر می اندازد، در دین به عنوان فعلی که ارتکاب آن دارای عقوبت الهی است، در اخلاق به عنوان یک ضدارزش و همچنین در روانشناسی، جامعه شناسی، حتی سیاسی و اقتصاد و... به عنوان یک پدیده ناهنجار مورد بررسی قرار می گیرد. سقط جنین معمولاً به دلایلی چون تنظیم خانواده، مخفی نمودن روابط نامشروع، گریز از حاملگی ناخواسته، حامله شدن زن در غیاب مرد و عدم آشنایی زنان با وسایل پیشگیری از حاملگی صورت می گیرد.

عقیده حکما و فلاسفه نیز در این باره مختلف بوده است؛ مثلاً سقراط سقط جنین یا میل مادر را جایز دانسته و عقیده داشته است که هیچ گونه گناهی از این بابت متوجه پزشک نمی باشد.^۱ ارسطو سقط جنین را در صورتی جایز دانسته است که مادر دارای اولاد زیاد باشد و معتقد است که سقط جنین در این موارد از نظر مادی و معنوی کمکی به پدران و مادران است. امروزه در باره ای از نقاط پرجمعیت جهان این منطق مورد قبول واقع شده و به آن عمل می کنند مانند ژاپن و روسیه. مطابق آمار ارائه شده در ۱۹۵۴ میلادی در کشور ژاپن بالغ بر یک میلیون فقره سقط جنین صورت گرفته است.^۲ مطابق آمار منتشره، هر سال یک میلیون و چهارصد هزار سقط جنین در آمریکا انجام می شود که رقم کلی آن در ۲۵ سال گذشته به حدود ۳۶ میلیون می رسد. شگفت اینکه تنها هفت درصد از این تعداد به دلیل بارداری ناشی از تجاوز به عنف، زنی یا محارم یا مشکلات مربوط به سلامتی مادر بوده است. طرفداران سقط جنین در همه جوامع در سخت ترین شرایط از انجام این عمل دست نهسته اند. برای نمونه اوایل دهه ۱۹۷۰ هر سال نیم میلیون زن در فرانسه سقط جنین انجام می دادند تا اینکه در سال ۱۹۸۸، این کشور به عنوان نخستین کشور غربی،

فروش قرص سقط جنین Ru486 را مجاز نمود که در حال حاضر سی درصد سقط جنین در فرانسه با این قرص انجام می گیرد. به عنوان نمونه ای دیگر

، هر سال نیم میلیون زن در ترکیه جنین خود را سقط می کنند. همچنین

ه ر

سال حدود هزار و پانصد نفر از میان بیش از یک میلیون زن مکزیک که سقط جنین می کنند، جان خود را به این دلیل از دست می دهند و نمونه دیگر اینکه هفت هزار زن ایرلندی در سال به انگلیس می روند تا سقط جنین نمایند و اکثریت مردم ایرلند جنوبی به طرح پیشنهادی اصلاح قانون اساسی مبنی بر لغو «تهدید به خودکشی» به عنوان دلیل موجه سقط جنین رأی مثبت ندادند.^۳

به هر حال بعضی از کشورها سقط جنین را بدون هیچ گونه قید و شرطی پذیرفته و آن را مجاز اعلام نموده اند مثل ژاپن.^۴ غالب کشورها با سقط جنین مشروط موافق بوده و اجازه داده اند افراد در شرایط حساس اقدام به سقط نمایند مانند فنلاند، سوئد و دانمارک. در حقوق اسلام سقط جنین جرم تلقی گردیده و جز در شرایط خاص اجازه آن داده نشده است. در این مقاله برآن هستیم تا علاوه بر بررسی حقوقی و فقهی سقط جنین از ابعاد گوناگون، نگاهی نیز به حقوق انگلستان و فرانسه داشته باشیم. پرسش اصلی که ما در این مقاله به دنبال پاسخ آن هستیم این است که از دیدگاه حقوق ایران مجازات سقط جنین قصاص است یا دیه؟

تعریف سقط جنین

جنین در لغت عبارتست از هر چیز پوشیده و مستور، به نطفه تا زمانی که در شکم مادر است اطلاق می شود و به بچه ای گفته می شود که رحم مادر او را پوشانیده و هنوز زاینده نشده است. تعاریف زیر از جنین ارائه شده است:

«فرزند مادام که در رحم مادر است، جنین نامیده میشود. مبدأ حنین ابتداء آبستنی و منتهای آن لحظه ماقبل ولادت است.»^۵

– جنین از جنان

که معنای آن مستور بودن است مأخوذ می باشد و «فعلیل به معنای مفعول» است.

(مستور در رحم)^۶

– هو الحمل فی بطن امه و سمی به لاستتاره فیه من الاجتنان و هو الستر فهو بمعنی المفعول.^۷ ترجمه: «جنین همان حمل است در بطن مادرش و به خاطر استتار آن در شکم مادرش به این نام خوانده می شود، از ریشه اجتنان به معنای پوشش مشتق شده و آن به معنی مفعول استعمال می شود.»

سقط جنین از نظر پزشکی به اخراج عمدی یا مصنوعی یا خروج خود به خود حمل قبل از موعد طبیعی^۸ و یا بیرون شدن حمل یا باروری از رحم^۹ گفته می شود.

گاری یکی از علمای حقوق فرانسه معتقد است سقط جنین عبارتست از کشتن یا اخراج جنین از روی قصد و اراده، خواه جنین دارای آثار حیات باشد خواه نباشد.^{۱۰} گارسون یکی دیگر از حقوقدانان فرانسوی، سقط جنین را منقطع ساختن دوران طبیعی بارداری تعبیر می کند.^{۱۱}

دکتر پاد، اخراج حمل قبل از موعد طبیعی زایمان به نحوی که قابل زیستن نباشد.^{۱۲} را تعریفی مناسب برای سقط جنین می داند. اما پاره ای از حقوقدانان معتقدند که زنده ساقط شدن، مانع سقط جنین نیست.^{۱۳} در تأیید این نظر دکتر زراعت می گوید: «اگر کودکی بوسیله ضربه یا اذیت از رحم خارج شود اما از ن. ن. رود سقط جنین صادق نیست. اما اگر زنده به دنیا بیاید ولی بر اثر ضربه یا اذیت، توان ادامه زندگی را نداشته باشد، سقط جنین صدق می کند.»^{۱۴}

در کتب حقوقی غالباً سقط جنین را «اخراج

سقط جنین

سقط کاملاً اتفاقی است و مرتکب قصدی ندارد مانند تصادفات رانندگی و امثال آن که دیده آن باید توسط مرتکب پرداخت شود .

۳- سقط جنین طبی یا درمانی : عبارتست از اینکه ادامه حاملگی برای زن خطرناک و جان مادر به علت بیماری و ... در خطر باشد و نیز ممکن است قطع دوران حاملگی برای جلوگیری از عوارض جسمانی یا روانی زن حتی به عنوان یک ضرورت برای نجات زندگی مادر مطرح گردد که در این جا مقنن تحت شرایط خاص دریافت مجوز را لازمه اجازه سقط جنین دانسته است . تفصیل این بحث در قسمت «سقط جنین برای نجات مادر» خواهد آمد .

۴- سقط جنین جنایی : به آن دسته از سقط هایی اطلاق می شود که عمداً خواسته شود به حاملگی پایان داده شود و جنین را سقط نمایند . از لحاظ تعریف به «کشتن عمدی جنین که توسط مادر یا اشخاص دیگر انجام شود ، سقط جنین جنایی گویند .»

انواع سقط جنین با توجه به عنصر معنوی

از لحاظ عنصر معنوی می توان سقط جنین را به سه دسته تقسیم کرد :

الف : سقط جنین عمدی

● رکن قانونی سقط جنین عمدی :

۱) سقط جنین عمدی توسط مادر: ماده ۴۸۹ مقرر می دارد: «هرگاه زنی جنین خود را سقط کند دیده آن را در هر مرحله ای که باشد باید پردازد و خود از آن دیه سهمی نمی برد .»

۲) سقط جنین عمدی توسط غیر متخصص :

الف . مباشرت : قسمت اول ماده ۶۲۳ مقرر میدارد: «هر کس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یک سال حبس محکوم می گردد.» (علاوه بر پرداخت دیه مذکور در آخر ماده)

ب . معاونت : قسمت دوم ماده ۶۲۳ مقرر می دارد: «و اگر عالماً عامداً زن حامله ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد .» (علاوه بر پرداخت دیه مذکور در آخر ماده)

البته برطبق ماده ۶۲۳ یک عذر قانونی وجود دارد و آن عبارتست از «سقط جنین برای حفظ حیات مادر» که بحث تفصیلی آن خواهد آمد . عده ای بر این اعتقادند که ماده ۶۲۳ در مورد سقط جنین شبه عمد است که با توضیحاتی که خواهد آمد ، عدم صحت این مدعا آشکار خواهد شد .

۳) سقط جنین عمدی توسط متخصص : ماده ۶۲۴ ق.م.ا مقرر می دارد: «اگر طبیب یا اما

دو تئوری موافق و مخالف سقط جنین بر این فرض استوار گشته اند که حیات انسانی از ارزش ذاتی برخوردار است و از این رو حتی اگر منفعت کسی نیز در میان نباشد نمی توان به حیات یک انسان پایان داد . از این دید ، وقتی سقط جنین را بد می دانیم نه به این دلیل است که معتقدیم جنین حق حیات دارد بلکه به این دلیل است که با سقط جنین یک وجود ذاتاً باارزش را از بین می بریم . از دید مهمترین مدعی این تئوری - دورکین - ارزشهای ذاتی قابل مقایسه و هم سنجی است . برای نمونه ، اگر ارزش یک تابلوی نقاشی و ارزش یک انسان مقابل یکدیگر قرار گیرند می توان علیرغم ارزش ذاتی و ژنتیک تابلوی یادشده ، به ارزش ذاتی و ژنتیک انسان اولویت داده و تابلو را برای انسان فدا کرد . همین طور است ارزش مقایسه ای مادر و جنین . اگر چه جنین از ارزش ذاتی برخوردار است ولی در مقایسه مزبور ، به دلیل حجم بیشتر ارزش سرمایه ای طبیعت یا خدا و انسان یا فرهنگ در حیات مادر ، جنین کنار گذاشته می شود . براین اساس معیار تصمیم گیری در این گونه موارد بسته به این است که حیات انسانی خاص به طور منفرد یا در مقایسه با حیات های دیگر ، در چه مرحله از زندگی ، به لحاظ میزان سرمایه گذاری طبیعت و انسان ، قرار دارد .

۴- هسویت ناطق

طرفداران این نظر معتقدند که چون تعرض به شخص ممنوع می باشد ، بنابراین در مسأله سقط جنین ابتدا باید «شخص» های درگیر مسأله را تعیین و سپس از حقوق آنها حمایت نماییم . به همین دلیل سقط جنین یا عدم سقط جنین نیز بسته به این است که آیا ، جنین را ، در مراحل تکاملی اش یا در برخی از آن مراحل ، شخص بدانیم یا نه .

ادعای مزبور را می توان در قالب استدلال زیر بیان نمود :

- ۱) کشتن شخص قتل است .
- ۲) جنین در مرحله X شخص می گردد .
- ۳) از مرحله X نباید جنین را سقط کرد . ۱۶

انواع سقط جنین

سقط جنین از نظر پزشکی به انواع مختلفی تقسیم می گردد :

۱- سقط جنین عادی یا مرضی : این سقط علیرغم میل و خواسته زن و شوهر و یا هر شخص دیگری به علت بیماریهای مربوط به مادر و جنین بدون اینکه فردی در سقط آن دخالت داشته باشد انجام می شود . در این نوع سقط جنین هیچ گونه مسئولیتی متوجه مادر نخواهد بود .

۲- سقط جنین ضربه ای : سقطی است که در اثر منازعات و اتفاقات رخ می دهد که عمل

قبل از موعد جنین به نحوی که زنده یا قابل زیستن نباشد « تعریف کرده اند ، برخی دیگر «اخراج غیرطبیعی پیش از موعد را به نحوی که جنین زنده یا قابل زیستن نباشد» را سقط جنین دانسته اند ؛ با این توضیح که منظور از اخراج غیرطبیعی ، خروج به طریقی غیر از زایمان است . در حالیکه در سقط جنین جنایی ، ملاک سقط جنین شدن جنین ، سلب حیات آن است نه اخراج آن (هر چند که جنین سلب حیات شده ، ممکن است پیش از موعد مقرر خارج شود) و صرف اخراج پیش از موعد را نمی توان سقط جنین دانست . ۱۵

بررسی اجمالی تئوریهای سقط جنین ۱- تقدس حیات

تئوری تقدس حیات بر این ادعاست که زندگی بماهو زندگی ارزش دارد و مقدس است . به دیگر سخن حیات فی نفسه محترم است و از این رو مجاز نیستیم آن را از بین ببریم . در نتیجه ، صرف نظر از درجه حیات ، نوع درد ، کمی یا زیادی احتمال مرگ و امثال آنها ، باید از حیات انسانی حمایت کرد . طرفداران تئوری تقدس حیات ، دو نتیجه از این سخن یا ادعا می گیرند . یکم ، ارزش حیات برتر از تمامی ارزشهاست و هیچ ارزشی نمی تواند آن را کنار بزند . دوم ، حیات همه انسانها ارزشمند است و حیات هیچ انسانی به حیات انسان دیگر ، از جمله حیات مادر بر زندگی جنین برتری ندارد .

۲- آزادی اراده

دادگاه در رأی خود در دعوی Casey در آمریکا - موضوع سقط جنین - بیان داشته است که «اموری که مربوط به انتخاب های بسیار شخصی و خصوصی می شود که یک شخص ممکن است در طول زندگی خود انجام دهد ، انتخاب هایی که محور کرامت شخص و استقلال اوست ، اموری هستند که در مرکز «آزادی» مورد حمایت اصلاحیه چهاردهم قانون اساسی قرار دارند .» و بدین اساس ، حکم به جواز سقط جنین داده است . موضع گیری ذکر شده در این آراء در حقیقت بیان کننده هسته اصلی ادعاهای طرفداران تئوری آزادی اراده در ارتباط با سقط جنین می باشد . مرکز توجه تئوری مزبور آزادی اراده شخص باردار است با این توضیح که تصمیم به نگاهداشتن یا پایان دادن به زندگی جنین یک امر کاملاً شخصی است و این مادر است که باید کاملاً آزادانه در مورد بدن و زندگی خود تصمیم بگیرد و مخالفت با تصمیم مادر ، بنا براین دیدگاه ، معنایی جز نقض تمامیت بدنی و تجاوز به حقوق انسانی وی ندارد .

۳- ارزش سرمایه

پاره ای از صاحب نظران به این باورند که هر

مطابق آمار منتشره ، هر سال یک میلیون و چهار صد هزار سقط جنین در آمریکا انجام می شود که رقم کلی آن در ۲۵ سال گذشته به حدود ۳۶ میلیون می رسد .

یا دارو فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا دارو فروشی اقدام می کنند، و سایل سقط جنین را فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند به حبس از

صورت می پذیرد.

۳) استفاده از روشهایی که منجر به سقط جنین گردد: اعم از روشهای شیمیایی یا فیزیکی، طبیعی یا مصنوعی؛ مانند دادن ادویه و

توجه است زیرا شرط تحقق ماده این است که ضارب عالم به حامله بودن باشد، ولی اگر قصد سقط جنین نداشته باشد یا در زدن و ایراد صدمات عامد باشد ولی عالم به حامله بودن نباشد، بنا به مشهور مشمول ماده نخواهد شد و ممکن است او را تحت عنوان سایر صدمات بدنی مجازات کرد.^{۱۸}

ب) سقط جنین شبه عمد

عبارتست از اینکه مرتکب قصد انجام فعل ضرب یا اذیت و آزار زن حامله را دارد اما قصد حصول نتیجه مجرمانه یعنی وقوع سقط جنین را نداشته است. مثلاً بدون اینکه اراده سقط جنین نماید زن حامله را مورد ضرب و شتم قرار دهد و اتفاقاً، زن جنین خود را سقط نماید.

● رکن قانونی سقط جنین شبه عمد

مرتکب جرم سقط جنین شبه عمد مطابق ماده ۴۸۷ ق.م.ا محکوم به پرداخت دیه با توجه به مراحل مختلف جنین می شود. مجازات دیه در مراحل مختلف به شرح زیر است: ۱- در مرحله نطفه ۲۰ دینار ۲- در مرحله علقه ۴۰ دینار ۳- در مرحله مضغه ۶۰ دینار ۴- در مرحله عظم ۸۰ دینار ۵- در مرحله رحم ۱۰۰ دینار ۶- در مرحله حلول روح و بعد از چهار ماهگی، دیه پسر دیه کامل یعنی هزار دینار و دیه دختر پس از حلول روح، نصف دیه کامل یعنی ۵۰۰ دینار می باشد. در موارد مشتبه که جنسیت مشخص نمی باشد، پس از حلول روح، ۳/۴ دیه کامل یعنی ۷۵۰ دینار می باشد.

● رکن مادی جرم سقط جنین شبه عمد

همان عملی است که مرتکب انجام می دهد بدون اینکه اراده و قصد سقط جنین را داشته باشد.

● رکن معنوی سقط جنین شبه عمد: رکن

معنوی سقط جنین شبه عمد، عنصر روانی است. مرتکب، قصد انجام فعل مجرمانه را بر روی زن حامله داشته است ولی قصد حصول نتیجه یعنی اسقاط جنین را نداشته است. یعنی تنها سوء نیت عام وجود دارد.

ج) سقط جنین خطای محض

● رکن قانونی سقط جنین خطای محض: ماده ۷۱۵ و ۷۱۶ ق.م.ا، سقط جنین خطای محض یا سقط جنین در اثر تقصیر راننده را بیان می دارد. بر اساس ماده ۷۱۵ اگر مرتکب باعث سقط جنین شود به حبس از دو ماه تا یک سال و پرداخت دیه در صورت مطالبه مصدوم (مادر) و اولیای دم جنین محکوم می شود و مطابق ماده ۷۱۶، در صورتی

دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط صورت خواهد پذیرفت. این ماده در ادامه بطور تفصیل مورد بحث واقع می شود.

۴) سقط جنین عمدی با شرایط خاص: ماده ۶۲۲ ق.م.ا مقرر می دارد: «هرکس عالماً عامداً بوسیله ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص حسب مورد، به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.» این ماده نیز در ادامه به طور تفصیل مورد بحث واقع می شود.

● رکن مادی سقط جنین عمدی

۱) وجود جنین زنده: اولین شرط تحقق عنصر مادی جرم سقط جنین، وجود قبلی جنین زنده است. بنابراین، اگر زن آبستن نباشد، به جهت غیرممکن بودن سقط جنین، عمل مرتکب بر روی زن سقط جنین محسوب نخواهد شد. مثلاً گاهی ممکن است زن حامله دچار بچه خوری که اصطلاح علمی آن مول (Mole) است، شده باشد. بچه خوری عارضه ای است که در ماههای سوم و پنجم حاملگی به وجود می آید و به این طریق است که تمام یا قسمتی از جفت فاسد شده و تبدیل به توده هایی شبیه انگور می گردد. بعد از مدتی تمام حفره داخل رحم به وسیله این توده ها پر شده و بدین ترتیب جنین از بین می رود. در این جا به لحاظ اینکه جنین مرده می باشد، عمل مرتکب بر روی زن منطبق بر جرم سقط جنین نخواهد بود.^{۱۷}

۲) انجام فعل یا عمل مادی توسط مرتکب: که خود به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم

مشروبات الکلی یا به کار بردن وسایل جراحی یا وسایل دیگری که باعث باز شدن دهانه رحم می گردد یا با کورتاژ و یا راه رفتن زیاد و بی موقع و اسب سواری و غیره.

۴) رابطه سببیت بین عمل مرتکب و فعل مجرمانه: رابطه سببیت بستگی به نظریه کارشناس فنی (پزشکی قانونی) دارد. گاهی ممکن است ضربه اگر چه شدید هم باشد، موجب سقط جنین نگردد و سقط دلیل دیگری داشته باشد مثل سقط جنین عادی (مرضی) که علائم خاص خود را دارد. بدیهی است در این مورد رابطه سببیتی بین عمل مرتکب و نتیجه حامله از جرم وجود ندارد و نمی توان عمل را به کسی منتسب نمود تا او را مسئول آثار اعمال خود بشناسیم.

● رکن معنوی سقط جنین عمدی: متشکل از دو دسته به علاوه یک شرط است:

۱- سوء نیت عام: خواست انجام عمل مجرمانه و به کار بردن وسایل و روشهای سقط جنین.

۲- سوء نیت خاص: خواست تحصیل نتیجه مجرمانه (سقط جنین) علاوه بر این مرتکب باید به حامله بودن زن نیز علم داشته باشد.

مستفاد از ماده ۶۲۲ این است که مرتکب باید به قصد سقط جنین و با علم به حامله بودن زن، اقدام به سقط نماید. بنابراین اگر عمدی در میان نباشد یا مرتکب، جاهل به حامله بودن زن باشد از این حیث قابل مجازات نخواهد بود و موضوع سوء نیت در ماده فوق قابل

در سقط جنین احراز رابطه سببیت بین عمل مرتکب و فعل مجرمانه ضروری است. گاهی ممکن است ضربه اگر چه شدید هم باشد موجب سقط جنین نگردد و سقط دلیل دیگری داشته باشد.

گواه

سقط جنین

حسب مورد» توجیهی ندارد.

۲- ماده ۶۲۲ در مقام بیان مجازات سقط جنین است نه مجازات ضرب و جرح و مجازات ضرب و جرح نیازی به تعیین تکلیف مجزا ندارد و حکم ضرب و جرح مشخص است.

۳- ممکن است برای ضربه، دیه، قصاص یا ارش تعیین شود که در این جا ارش ذکر نشده است، پس دیه یا قصاص مجازات سقط جنین است.^{۲۱}

پس همانگونه که مشاهده می شود در تفسیر این ماده دو نظر وجود دارد: گروهی معتقدند که در کشتن جنین قصاص نیست و تنها باید دیه پرداخت شود. این عده معتقدند که لفظ قصاص در ماده ۶۲۲ ناظر به زمانی است

و چنانچه عمل وی مستوجب ماده ۶۱۴ نباشد و مشمول تبصره ماده ۲۶۹ گردد، از دو مجازات حبس، مجازات حبس ماده ۶۲۲ که اشد است اعمال می گردد و دیه مادر در صورت مطالبه پرداخت می شود. چنانچه صدمه وارده به مادر در حد قصاص عضو نباشد، مرتکب به پرداخت دیه نسبت به مادر از جهت صدمه وارده و به یک تا سه سال حبس تعزیری و پرداخت دیه از جهت سقط جنین محکوم می گردد.^{۱۹} اما پاره ای از حقوقدانان بارد نظر فوق احتمال قویتر درباره این ماده را این گونه بیان می دارند: چنانچه سقط جنین عمدی بوده و در جنین روح دمیده شده باشد مرتکب به قصاص محکوم می شود، اما اگر روح در جنین دمیده نشده باشد یا

که مرتکب باعث وضع حمل قبل از موعد زن حامله شود، به حبس از دو تا شش ماه و پرداخت دیه در صورت مطالبه اولیای طفل محکوم می شود.

● رکن مادی سقط جنین خطای محض: عمل مرتکب است که از عدم توجه و بی فکری و بی احتیاطی ناشی می شود.

● رکن معنوی سقط جنین خطای محض: در جرم سقط جنین خطای محض، تحقق خطای جزایی به صورت یکی از مصادیق مواد ۷۱۵ و ۷۱۶ قانون مجازات اسلامی به صورت بی احتیاطی، بی مبالائی، عدم رعایت نظامات دولتی یا عدم مهارت راننده یا متصدی وسیله موتوری ضروری است.

ماده ۶۲۲ قانون مجازات اسلامی

این ماده جنین مقرر می دارد که: «هرکس عالمًا عمدًا بوسیله ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص حسب مورد، به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.» پاره ای از حقوقدانان معتقدند که کلمه قصاص در این ماده در مورد شخص مادر بکار رفته است و حسب مورد ممکن است قصاص نفس یا قصاص عضو باشد.

قصاص نفس ممکن است دارای دو حالت باشد: الف. مرتکب به علت قتل مادر به قصاص نفس و به علت سقط جنین به یک تا سه سال حبس تعزیری و پرداخت دیه محکوم شود. ب. مرتکب به هر علت به دلیل قتل مادر قصاص نمی شود و از جهت قتل عمد طبق ماده ۲۰۸ و یا ۶۱۲ به حبس تعزیری از ۳ تا ۱۰ سال و پرداخت دیه مادر در صورت مطالبه و به جهت سقط جنین به حبس تعزیری از یک تا سه سال و پرداخت دیه جنین محکوم می شود که البته از دو حبس، حبس اشد یعنی ۳ تا ۱۰ سال اعمال می گردد.

قصاص عضو ممکن است دارای این حالتها باشد:

الف. مرتکب از جهت ضرب و جرح نسبت به مادر به قصاص عضو و از جهت سقط جنین به حبس تعزیری از یک تا سه سال و پرداخت دیه محکوم می شود.

ب. مرتکب به علت ضرب و جرح وارده به مادر که مستوجب قصاص است به هر علتی به قصاص عضو محکوم نمی شود و چنانچه مستوجب ماده ۶۱۴ باشد، به حبس از ۲ تا ۵ سال و پرداخت دیه در صورت مطالبه و حبس تعزیری از یک تا سه سال و پرداخت دیه از جهت سقط جنین محکوم می شود که از دو حبس، حبس اشد اعمال می گردد

سقط جنین

از روی خطا یا شبه عمد باشد، دیه پرداخت می شود. البته قانونگذار به سقط عمدی و شبه عمد یا خطای محض اشاره ای ندارد اما همانگونه که اداره حقوقی قوه قضائیه طی نظریه شماره ۷/۴۲۹۹، ۶۶/۷/۲۶ اعلام کرده است، مقررات مربوط به عمد یا شبه عمد یا خطای محض در مورد سقط جنین همان است که در مورد اشخاص دیگر وجود دارد. نکته ای که در اینجا شایان توجه است اینکه قانونگذار در هیچ یک از مواد قانون مجازات اسلامی تصریح به قصاص به خاطر سقط عمدی جنین دارای روح نکرده است و تنها در ماده ۶۲۲ اشاره به قصاص نموده و در تبصره ۲ ماده ۳۰۲ ق.م.ا.هم به عبارت «دیه قتل جنین» اشاره کرده و واژه قتل را برای سقط جنین بکار برده است. پاره ای از فقها نیز اعتقاد دارند که سقط جنین دارای روح، مستوجب قصاص است. همچنین ماده ۹۱ قانون تعزیرات سال ۱۳۶۲، قصاص را برای چنین جرمی صراحتاً بیان کرده بود.^{۲۰}

دکتر سپه وند نیز معتقد است که «دیه یا قصاص حسب مورد» مربوط به سقط جنین است نه مربوط به ضرب و جرح مادر. ایشان دلایل زیر را برای ادعای خود بیان می دارند:

که ایراد ضرب به مادر، منجر به سقط جنین و قتل مادر شود که در اینصورت هم دیه جنین باید پرداخت شود و هم ضارب به خاطر قتل مادر قصاص گردد. وهم محکوم به حبس تعزیری گردد.

اما گروه دوم بار در این نظریه بیان می دارند که لفظ دیه و قصاص در مواد فوق ناظر به مراحل حیات جنین است. همانطور که در شرع اسلام محرز و محقق است مجازات اولیه قتل قصاص است. کشتن و ساقط کردن عمدی جنین دارای روح، مشمول عنوان قتل است و با وجود شرایط دیگر مستوجب قصاص است. بنابراین در ماده فوق علاوه بر مجازات حبس، قصاص نیز به رسمیت شناخته شده است. دیه در ماده فوق ناظر به سقط جنین قبل از حلول روح است. دیه جنین در ماده ۴۸۷ پیش بینی شده است. بنابراین سقط جنین توسط فردی غیر از مادر در اثر ضربه و اذیت و آزار علاوه بر مجازات ماده ۶۲۲ در صورتی که جنین دارای روح باشد موجب قصاص و در صورتی که دارای روح نباشد مستلزم پرداخت دیه به شرح ماده ۴۸۷

سقط جنین در حقوق ایران با وجود دو شرط قانونی خواهد بود:

- ۱- خطر جانی برای مادر وجود داشته باشد.
- ۲- جنین قبل از ولوج روح باشد.

بر اساس آن اسقاط جنینی که روح در آن دمیده شده باشد قصاص دارد. پس اگر روح در جنین دمیده شده باشد و فاعل آن پزشک باشد، مجازات آن قصاص به علاوه ۲ تا ۵ سال حبس است»^{۲۹}

اما گروه دیگر بر این اعتقادند که صراحت ماده جنین چیزی را بیان نمی دارد و در این مورد حکم به پرداخت دیه، علاوه بر ۲ تا ۵ سال حبس داده خواهد شد.

سقوط جنین به منظور حیات مادر

دو نظر از سوی حقوقدانان در این باره داده شده است:

نظر اول: سقط جنین برای حفظ جان مادر جایز نمی باشد زیرا با استفاده از قاعده فقهی ترجیح بلا مرجح، نمی توان حق حیات مادر را بر حق جنین ترجیح داد، لذا هر دو نفس انسانی محترم می باشند و نمی شود یکی را بر دیگری ارجح دانست.^{۳۰}

نظر دوم: سقط جنین برای حفظ حیات جان مادر جایز است زیرا با توجه به وجود دو حق و تعارض بین آنها، با عنایت به «قاعده فقهی اهم و مهم»، ترجیح اهم بلا اشکال است چون مادر که نفس کامله است اهم بوده و جان جنینی که هنوز کامله نشده است به اهمیت جان مادر نمی باشد و مهم است. لذا باید مهم را فدای اهم کنیم و هر جا که جان مادر در معرض خطر شدید قرار گرفته باشد، جنین را فدای او نماییم. در بعضی موارد اگر عمل سقط جنین انجام نشود مرگ مادر قطعی است که طبعاً مرگ جنین را نیز به همراه خواهد داشت و علاوه بر این فدا کردن جان مادر و خودداری از سقط جنین، تأمین جانی را برای جنین در بر نخواهد داشت.^{۳۱}

از طرفی قاعده ترجیح بلا مرجح در جایی که ادامه آوستی، حیات مادر را به خطر می اندازد مصداق نمی یابد و به لحاظ اینکه خانواده یا جامعه، با مادر الفتی دارد و حیات او برای خانواده و جامعه عزیز است ولی جنین که هنوز الفتی در جامعه نیافته و معلوم نیست اصلاً زنده متولد شود و ادامه حیات دهد و کسی هم به جز همین مادر چندان علاقه ای نسبت به وی ندارد، اگر حیات او را فدای مادر کنیم ترجیح بلا مرجح نخواهد بود. از این گذشته اگر قائل به آن باشیم که سقط جنین در این مورد هم جایز نباشد، آن وقت مادر و جنین هر دو با هم می میرند. بدیهی است اگر رها شدن یکی از آن دو تن از مرگ مقدور باشد نباید مقدور را فدای معذور کرد.^{۳۲}

سقط جنین به منظور حفظ حیات مادر از باب اضطراب می باشد. ماده ۵۵ قانون مجازات

ماده ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی

«اگر طبیب یا ماما یا دارو فروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا دارو فروشی اقدام می کنند، و وسایل سقط جنین را فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط صورت خواهد پذیرفت.»

طبابت، مامایی و دارو فروشی جنبه تمثیلی دارد و علت ذکر این سه مورد آن است که غالباً اعمال مزبور به وسیله شاغلان در این سه حرفه صورت می گیرد. اما تفسیر منطقی ماده مقتضی آن است که تمامی شاغلان در امور پزشکی و پیرایشگی مشمول این ماده باشند، چون همه این افراد موظف به رعایت موازین شغلی خود هستند.^{۳۳} قانونگذار در ماده فوق برای پزشک، ماما و... به لحاظ شغل و سمت آنان، مجازات را تشدید نموده است و قائل به شدت عمل خاص شده است زیرا پزشک، ماما و... قسم خورده اند و به موجب آن باید حافظ نسل باشند نه قاتل آنها و مراجعه مردم به آنها ناشی از اعتمادی است که به آنها دارند و بعلاوه اطلاعات و معلومات طبی آنها نیز انجام این جنایت را تسهیل میکند. حتی در مورد اشخاص مذکور در ماده فوق فراهم آوردن وسایل را به طور کلی کافی برای وقوع جرم دانسته است اعم از اینکه شخصاً مباشرت کنند یا با دیگری. بنابراین اگر پزشک و... دوا یا وسایل سقط را تهیه و در دسترس خود زن که می خواهد سقط جنین کند قرار دهند کافی برای تحقق جرم خواهد بود و عمل مذکور معاونت تلقی نمی شود بلکه جرمی مستقل است.^{۳۴}

دو نظر یادشده در اینجا نیز کاملاً عیان است؛ گروهی بدین اعتقادند که گرچه در این ماده اشاره ای به مجازات قصاص نشده است ولی ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۶۲ به اعتبار خود باقی است: «اگر زن حامله برای سقط جنین به طبیب یا قابله مراجعه کند و طبیب هم عالماداً مباشرت به اسقاط جنین بنماید، دیه جنین به عهده اوست و اگر روح در جنین دمیده شده باشد باید قصاص شود»^{۳۵} پاره ای از حقوقدانان در تأیید این نظر عنوان می دارند که «مجازات مذکور در این ماده مربوط به زمانی است که هنوز روح در جنین دمیده نشده باشد، اما اگر روح دمیده شده باشد و سقط جنین صورت گیرد، قانون تکلیف را مشخص نکرده است. بنابراین باید به منابع اسلامی رجوع کرد

ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی

«هر کس بواسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یک سال حبس محکوم می شود و اگر عالماداً و عامداً زن حامله ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد مگر اینکه ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر می باشد و در هر مورد حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوطه داده خواهد شد»

دو نظریه قبل در این ماده نیز خود را نشان می دهد. گروهی بر این اعتقادند که گرچه در این ماده اشاره ای به مجازات قصاص نشده است ولی در صورتی که سقط جنین عمداً صورت گیرد و روح در جنین دمیده شده باشد، مستوجب قصاص است.^{۳۶} دکتر سپه وند نیز با تأیید این نظر، مواد قانون تعزیرات سال ۶۲ را یکی از دلایل خود عنوان می دارند.^{۳۷} اما عده ای دیگر صراحت این ماده در ذکر دیه را نشان دهنده آن می دانند که مجازات سقط جنین عمدی دیه است نه قصاص.

پاره ای نیز ماده ۶۲۳ را راجع به سقط جنین شبه عمدی می دانند نه سقط جنین عمدی: «در سقط جنین شبه عمد، مرتکب جرم سقط جنین عمل خود را با اراده انجام می دهد ولی نتیجه حاصله از آن را نمی خواهد. به موجب ماده ۶۲۳.... سقط جنین شبه عمد مستوجب قصاص نمی باشد.»^{۳۸}

در ماده ۶۲۳ مقنن برای افراد غیر متخصص مجازات تعیین نموده است و در پایان ماده، علت معافیت یا عذر قانونی خاص برای مرتکب در نظر گرفته است ولی این امر باید ثابت شود. متأسفانه قانونگذار در گذشته و در قانون جدید، نحوه اثبات آن را مشمول احکام کلی کرده است. در گذشته طبق ماده ۱۸۲ قانون مجازات عمومی، این معافیت و عذر قانونی که برای پزشک و... در نظر گرفته شده بود، شامل افراد غیر متخصص نمی شد اما قانونگذار ما در یک چرخش ۱۸۰ درجه ای، افراد غیر متخصص را در صورتی که سقط جنین به خاطر حفظ حیات مادر باشد از مجازات معاف نموده است که این امر روشن نیست که چگونه افراد غیر متخصص می توانند ضرورت سقط جنین برای حفظ حیات مادر را تشخیص دهند؟ ظاهراً منطبق قانونگذار این بوده است که افراد متخصص مانند پزشک و... برای تشخیص این خطر

در تفسیر ماده ۶۲۲ قانون مجازات اسلامی دو نظر وجود دارد گروهی معتقدند که در کشتن جنین قصاص نیست و تنها باید دیه پرداخت شود. اما گروهی دیگر بیان می دارند که کشتن و ساقط کردن عمدی جنین دارای روح، مشمول عنوان قتل است و با وجود شرایط دیگر مستوجب قصاص است.

بر اساس ماده ۶۲۴ اگر پزشک و ماما و... داروها و وسایل سقط را تهیه و در دسترس زنی که می خواهد سقط جنین کند قرار دهند برای تحقق جرم کافی خواهد بود و عمل مذکور معاونت به معنی خاص تلقی نمی شود، بلکه جرمی مستقل است.

سقط جنین

بنا بر نظر مشهور
فقها سقط جنین پس
از دمیده شدن روح
مستوجب قصاص نفس
است .

از مال جانی برمی دارند در صورتی که جانی را به واسطه قتلش نکشند مثل اینکه هنوز روح در جنین حلول نکرده باشد یا اگر روح دمیده شده ، ولی دم رضایت داده که جانی را قصاص نکنند .»

همان گونه که واضح است شهید ثانی معتقد است که در صورتی که روح در جنین دمیده شده باشد ، سقط جنین عمدی مستوجب قصاص است . صاحب جواهر نیز همین اعتقاد را دارد . پس اعتقاد به قصاص در صورت سقط جنین عمدی پس از حلول روح ، در میان علمای سابقه نیست .

حضرت امام خمینی (ره) ، آیت ا... اراکی ، آیت ا... گلپایگانی و دیگر علمای گذشته ، در کلیه موارد یاد شده ، چه سقط جنین عمدی باشد ، چه شبه عمد و چه خطایی ، فقط پرداخت دیه را ثابت می دانند و مجازات قصاص را در مورد جرم سقط جنین رد می نمایند و معتقدند که سقط جنین قصاص ندارد و فقط مرتکب باید دیه بدهد و بنا بر احتیاط ، در سقط جنین عمدی که روح در جنین دمیده شده باشد ، علاوه بر دیه ، پرداخت کفاره را نیز لازم می دانند . این علما سقط جنین را مطلقاً حرام می دانند مگر اینکه ادامه حاملگی برای جان مادر خطر داشته باشد که فقط در صورتی که روح در جنین دمیده نشده باشد ، سقط جنین را جایز می دانند و حضرت امام (ره) در این فرض می فرماید که این سقط جایز بلکه لازم است .

ب . بررسی جرم سقط جنین در فتاوی علمای حاضر
در این بخش به بررسی نظریات آیت ا... خامنه ای ، آیت ا... بهجت ، حضرت آیت ا... صانعی ، حضرت آیت ا... زنجانی ، حضرت آیت ا... تبریزی ، حضرت آیت ا... فاضل لنکرانی ، حضرت آیت ا... مکارم شیرازی و حضرت آیت ا... موسوی اردبیلی می پردازیم .
طبق نظر آیات اعظام فوق ، سقط جنین مطلقاً حرام بوده و سقط جنین قبل از چهار ماهگی و قبل از حلول روح با اثبات خطر و ضرر جانی برای مادر جایز است و بعد از چهار ماهگی و حلول مطابق نظر همه به جز آیت ا... تبریزی و آیت ا... موسوی اردبیلی ، به هیچ وجه اسقاط جایز نیست .

آیت ا... تبریزی و آیت ا... موسوی اردبیلی ، در صورت اثبات ضرورت خطر جانی برای مادر ، اسقاط جنین را حتی بعد از دمیده شدن روح بلاشکال می دانند که اختلاف نظر ایشان با علمای دیگر و علمای گذشته واضح و محرز است . ۳۷

امکان حفظ احدهما ، مورد قرعه است .
سؤال ۳- در صورتی که با عدم اتلاف جنین ، علم به هلاکت مادر و احتمال بقاء جنین باشد آیا اتلاف جنین محتمل البقاء برای حفظ نفس مادر که در صورت اتلاف جنین مقطوع البقاء است جایز است یا خیر ؟ و به فرض حکم به جواز در این صورت ، حکم صورت خوف را نیز مرقوم فرمایید .

جواب- بسمه تعالی ، در صورت مذکور جایز است و در صورت خوف محل اشکال است ، بلکه عدم جواز ارجح است .

سؤال ۴- به فرض اینکه در بعضی موارد اتلاف جایز بلکه واجب باشد آیا مطلق واجب است یا مشروط به اجازه شخص مریض یا ولی طفل است ؟

جواب- بسمه تعالی ، برای حفظ نفس محترمه اجازه کسی معتبر نیست . ۳۳

شورای نگهبان پس از کسب فتاوی مذکور در نظریه خود تصریح می کند سقط جنین قبل از دمیده شدن روح در جنین در صورتی جایز است که حفظ نفس مادر منوط به اسقاط آن باشد . لکن پس از دمیده شدن روح ، اگر امر دائر باشد بین حفظ یکی از آنها به این صورت که اگر اقدامی نشود یا مادر جان به سلامتی می برد یا جنین ، سقط جنین برای حفظ جان مادر جایز نیست . ۳۴
بنابراین در حقوق ایران ، سقط جنین در صورتی که دو شرط زیر وجود داشته باشد قانونی خواهد بود:

۱- خطر جانی برای مادر وجود داشته باشد و خطر سقط جنین بیشتر از خطر ادامه حاملگی نباشد .

۲- جنین قبل از ولوج روح باشد .
بنابراین حتی در مواردی که مشخص است جنین ناهنجار است ، به علت ناهنجاری جنینی نمی توان سقط جنینی درمانی انجام داد مگر آنکه این ناهنجاری موجب خطر جانی برای مادر باشد . در موارد سقط درمانی ، رضایت پدر و مادر جنین لازم است ، با این حال چنانچه پدر رضایت به سقط درمانی ندهد ، با اطلاع و اجازه دادگاه می توان جهت نجات جان مادر ، سقط درمانی انجام داد . ۳۵

بررسی جرم سقط جنین در فتاوی علمای الف . بررسی جرم سقط جنین در فتاوی علمای گذشته :

شهید ثانی در کتاب لعمه چنین بیان می کند : « و هی (ای دیه الجنین) فی مال الجانی ان کان القتل عمداً حیث لا یقتل به او شیبهاً بالعمد والّا ففی مال العاقله کالمولود» ۳۶
ترجمه : « دیه جنین را در صورت قتل عمدی

اسلامی بیان می دارد : « هر کس هنگام بروز خطر شدید از قبیل آتش سوزی ، سیل و طوفان به منظور حفظ جان یا مال خود یا دیگری مرتکب جرمی شود مجازات نخواهد شد ، مشروط به اینکه خطر را عمداً ایجاد نکرده و عمل ارتكابی نیز با خطر موجود متناسب بوده و برای رفع آن ضرورت داشته باشد . تبصره : دیه و ضمان مالی از حکم این ماده مستثنی هستند . »

این ماده اضطرار را در تمام موارد ، مجوز ارتکاب جرم دانسته است و نه تنها جنایات را از شمول این حکم خارج نکرده است ، بلکه با توجه به تبصره ذیل همین ماده درباره دیه ، بر تأثیر حالت اضطراری در دفع قصاص تصریح می نماید . اما شرط تحقق اضطرار بر طبق این ماده این است که فعل ارتكابی با خطر موجود متناسب باشد . بنابراین اگر دوران امر بین کشته شدن یکی از دو نفر باشد ، یکی از آن دو نمی تواند برای رهایی خود از مرگ ابتداءً اقدام به قتل دیگری نماید زیرا دلیلی بر رجحان نفسی بر نفس دیگری وجود ندارد . بنابراین سقط جنین اضطراری تنها در صورتی جایز است که قبل از دمیده شدن روح باشد .

ماده ۱۷ آیین نامه پزشکی مصوب کمیسیون بهداری و دادگستری مجلس در سال ۱۳۴۸ مقرر می داشت : « در مواردی که سقط جنین برای سلامت جان مادر لازم باشد ، پزشک موظف است در بیمارستان ، پس از مشاوره و تصویب دو نفر پزشک دیگر ، اقدام نماید »
اطلاق جواز سقط جنین در این ماده ، موجب طرح سئوالاتی از سوی شورای نگهبان شد دبیر شورای نگهبان با ارسال نامه ای در مقام کسب نظر امام (ره) برآمد که ذیلاً پرسشها و نیز پاسخهای مربوطه ذکر می گردد :

سؤال ۱- سقط جنین قبل از دمیده شدن روح اگر علم به تلف شدن مادر باشد و همچنین در صورت خوف تلف او جایز است یا خیر ؟
جواب- بسمه تعالی - جایز بلکه لازم است .

سؤال ۲- پس از ولوج روح اگر امر دائر بین حفظ نفس یکی از آنها باشد ، تقدیم حفظ نفس مادر بر حفظ جنین جایز است یا اینکه مورد در صورت علم به تلف شدن هر دو و امکان حفظ احدهما از مورد قرعه است یا اینکه در صورت علم نیز مثل صورت خوف اتلاف احدهما حتی به صورت قرعه جایز نیست ؟

جواب- بسمه تعالی ، اگر امر دائر باشد بین حفظ احدهما ترجیحی نیست و مورد هم قرعه نیست و اگر علم به تلف شدن هر دو است و

سقط جنین در حقوق انگلیس

به لحاظ تاریخی مسأله سقط جنین در حقوق کیفری انگلستان موضوع دور ژیم حقوقی بوده است. از دوره حاکمیت حقوق ساکسونها تا سال ۱۸۰۳ میلادی، موضوع مزبور تابع نظریه پردازی روحانیون کلیسا و محاکم تحت نفوذ آنان و بعضاً رویه قضایی محاکم شاهی و از آن تاریخ تاکنون با مداخله پارلمان این کشور تابع مقررات موضوعه یا Statute law می گردد.

منابع حقوقی برجا مانده از دوره نخست حکایت از آن دارد که سقط جنین از زمان حاکمیت ساکسونها در این کشور تا اواخر قرن هجدهم، جرم و مستلزم مجازات بوده است، ولی هیچ نشانی از تفکیک سقط ممنوع از مجاز و تعیین موارد سقط مجاز در این دوره به چشم نمی خورد. علاوه بر این، ضابطه تحقق سقط جنین و نوع و میزان مجازات هم مورد تردید و گفتگو بوده و حقوق عرفی و کلیسایی دیدگاههای متفاوتی در این خصوص داشته اند.

با مداخله قانونگذار به سال ۱۸۰۳ حقوق این کشور در این خصوص وارد مرحله جدیدی می شود. نخستین قانون ناظر به مسأله و بدنبال آن قانون سال ۱۸۲۸ با پذیرش تقسیم بندی کلیسایی، سقط جنین متحرک را جنایت و مستلزم مجازات اعدام ولی سقط جنین فاقد تحرک را مستلزم مجازات خفیف تر اعلام می نماید. مع ذلک، قانون جرائم علیه اشخاص سال ۱۸۳۷ و به دنبال آن اصلاحات سال ۱۸۶۱ تقسیم بندی کلیسایی را منسوخ و با لغو مجازات اعدام، سقط جنین را مطلقاً جرم و مستلزم تبعید و یا زندان ابد اعلام می نماید. این دو قانون با تعیین یک ضابطه عام

برای تحقق سقط جنین یعنی نابودی بچه (Child) موجب ابهام بیشتر در تفکیک سقط مجاز از غیر مجاز از یک سو و تمیز سقط دارای مجازات سنگین از سقط با مجازات سبک تر می گردد. علیرغم کوشش قانونگذار سال ۱۹۲۹ و بدنبال آن رویه قضایی، معذک به دلیل طرح ضابطه مبهم «جنین مستعد تولد با حیات» برای سقط غیر مجاز بر دامنه ابهامات در این خصوص افزوده می شود. به همین جهت پارلمان این کشور در ۱۹۶۷ مجدداً در این خصوص مداخله و با وضع قانون جامع «سقط جنین» ضمن توجه به همه مسائل مربوط نظیر مبانی و شرایط سقط مجاز، اشخاص و مراکز مجاز به انجام سقط و مراجع نظارت کننده، کوشش درخور توجهی برای رفع ابهامات موجود از یک سو و تدوین نظام جامع حقوقی معمول

می دارد. با این وجود، به دلیل ارتباط این دو قانون با دو قانون سال ۱۸۶۱ و ۱۹۲۹ از یک سو و عدم ارائه ضابطه روشن برای دفاع از پزشکان مجاز به انجام سقط بر اساس قانون مزبور از سوی دیگر و به دلیل پذیرش ضابطه مبهم «جنین مستعد بقا» برای توجیه مسئولیت کیفری ناشی از سقط توسط پزشک، موجب بروز ابهامات جدیدی شده و بدین وسیله تحولات دهه ۱۹۶۰ را در عمل کم فایده جلوه می دهد.

سرانجام پارلمان این کشور در سال ۱۹۹۰ و به هنگام تصویب قانون «باروری انسانی و جنین شناسی» مسأله سقط جنین را مجدداً مورد توجه قرار داده و با وضع بخش ۳۷، اصلاحات متعددی بر قانون سال ۱۹۶۷ وارد و بدین وسیله حقوق این کشور را در این رابطه وارد مرحله پیشرفته ای می نماید.

قانون مزبور علاوه بر اصلاحات جزئی متعدد و تأیید مبانی جواز بارداری موضوع قانون سال ۱۹۶۷، یک ضابطه عام دیگر را پیش بینی نموده و بدین وسیله بر دامنه موارد سقط مجاز در حقوق این کشور افزوده است. به موجب این اصلاحات، در صورتی تهدید سلامت جسمی و روحی مجوز فسخ بارداری است که اولاً بارداری از ۲۴ هفته تجاوز نکرده و ثانیاً آحرز شود که ضرر ادامه بارداری بیشتر از حاصل از فسخ بارداری است. به موجب مقرر مزبور، برای جلوگیری از صدمه دائمی به سلامت جسمی و یا روحی زن باردار فسخ بارداری جایز است؛ یعنی لازم نیست عمر جنین کمتر از ۲۴ هفته باشد بلکه حتی بارداری قریب به وضع حمل هم بر اساس مبانی مزبور قابل فسخ خواهد بود هر چند منجر به مرگ

کودک شود.

در حقیقت با اصلاحات سال ۱۹۹۰ رویکرد قانونگذار انگلیسی از نظریه حمایت از مادر و ترجیح مادر بر جنین به سمت شناسایی استقلال مادر تمایل پیدا می نماید. در این سال قانونگذار با شناسایی یک مبانی نسبتاً فراگیر برای تجویز بارداری گام بلندی، هر چند ضمنی، به سوی شناسایی استقلال زن در اصل بارداری و ختم آن بر می دارد.^{۳۸}

سقط جنین در حقوق فرانسه

الف. سقط جنین در قانون مجازات قدیم فرانسه

بطور کلی در فرانسه، سقط جنین به عنوان یک جنحه شناخته می شود و عبارتست از «صدمه به زندگی یک جنین زنده مباشرتاً یا راهنمایی و دلالت به آن»

اولین قانون در این زمینه در ۱۷ ژانویه ۱۹۷۵ تصویب شد. پس از آن در ۳۱ دسامبر ۱۹۷۹ مورد تغییراتی قرار گرفت. ماده ۳۱۷ قانون مجازات سال ۱۹۷۹ از بند ۱ تا ۴ به این موضوع اختصاص پیدا کرده بود. در این قانون سقط جنین مطلقاً جرم بود؛ چه طبی باشد و چه جنایی، چه با درخواست زن حامله باشد و چه بدون درخواست او. از هفته دهم حاملگی روح در جنین دمیده می شود و عنوان کار پزشک بعد از هفته دهم «قطع عمدی حاملگی» نامیده می شود.

قالبهای انجام این جرم در قانون بهداشت عمومی آورده شده بود. بر اساس ماده ۲-۱۶۲ قانون بهداشت عمومی قدیم، این جرم می تواند مباشرتاً انجام شود یا به طور غیر مباشرت از طریق راهنمایی و مشورت و این راهنمایی می تواند کتبی باشد و می تواند شفاهی باشد. تا قبل از ۱۹۸۲ فرض بر این بود که جرم سقط جنین فقط توسط پزشک صورت می گیرد و انجام آن توسط پدر یا مادر جرم نیست. اما یک قاضی در رأی در ۱۹۸۲ عنوان کرد که والدین هم می توانند عامل سقط جنین باشند.

بر اساس ماده ۶۴۶ و ۶۴۷ قانون بهداشت عمومی قدیم، اگر کارمندان یک بیمارستان یا پرستاران، زن حامله را نسبت به انجام سقط تحریک کنند، تحت عنوان معاونت در سقط جنین تحت تعقیب قرار می گیرند.

راهنمایی برای انجام سقط جنین ممکن است به صورت مادی باشد یا به صورت معنوی. راهنمایی مادی مثل دلالت به وسایل یا مواد لازم برای سقط جنین. راهنمایی معنوی خود ممکن است به صورت تبلیغ های مستقیم یا غیر مستقیم باشد؛ بنابراین اگر کتابی شیوه های

قانونگذار انگلیس با شناسایی یک مبانی نسبتاً فراگیر برای تجویز بارداری در اصلاحات ۱۹۹۰، گام بلندی، هر چند ضمنی به سوی شناسایی استقلال زن در اصل بارداری و ختم آن برداشته است.

گواهو

سقط جنین

تحقیقات حقوقی شماره ۳۸ ص ۱۶۵)

۱۷- (مظفری، احمد، مقاله بررسی جرم سقط جنین در حقوق ایران، نشریه دادرسی شماره ۱۶ ص ۲۴)

۱۸- (دکتر یاد، ابراهیم، حقوق کیفری اختصاصی، جلد اول ص ۷۶ و ۷۸)

۱۹- (دکتر گلدوزیان، ایرج، محشای قانون مجازات اسلامی، انتشارات مجد، ص ۳۲۷)

۲۰- (دکتر زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی، بخش تعزیرات، نشر صیفی، چاپ اول، فروردین ۷۷ ص ۳۲۱)

۲۱- (دکتر سپه‌وند، درس گفتارهای حقوق جزای اختصاصی (۱):

۲۲- (جهانی، فرخزاد، مقاله سقط جنین در حقوق ایران، مجله دادرسی، شماره ۴۴ ص ۶۲)

۲۳- (دکتر زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات ص ۳۲۳)

۲۴- (دکتر سپه‌وند، درس گفتارهای حقوق جزای اختصاصی (۱)

۲۵- (دکتر سپه‌وند، درس گفتارهای حقوق جزای اختصاصی (۱)

۲۶- (دکتر زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات ص ۳۲۵)

۲۷- (دکتر شامبیانی، هوشنگ، حقوق کیفری اختصاصی، انتشارات ویستار، چاپ دوم، جلد اول ص ۳۶۴)

۲۸- (دکتر زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات ص ۳۲۵)

۲۹- (دکتر سپه‌وند، درس گفتارهای حقوق جزای اختصاصی (۱):

۳۰- (دکتر گلدوزیان، ایرج، حقوق جزای اختصاصی، چاپ چهارم، جلد اول ص ۱۷۰ و ۱۷۱)

۳۱- (دکتر حسینی نژاد، حسینقلی، مقاله حمایت از حقوق حمل در حقوق آمریکا، ایران، مجله کانون وکلا، شماره ۹-۸ ص ۸۱)

۳۲- (دکتر ولیدی، محمد صالح، حقوق جزای اختصاصی، جلد دوم، انتشارات امیرکبیر ص ۱۳۴ و ۱۳۵)

۳۳- (مجموعه نظریه شورای نگهبان، تدوین حسین مهرپور، ج ۳ ص ۲۲۹-۲۲۸)

۳۴- (نظریه شورای نگهبان، روزنامه رسمی شماره ۱۱۵۵۷، مورخه ۶۳/۸/۸)

۳۵- (دکتر شیخ آزادی، اردشیر، گزارش یک مورد مرگ مادر به دنبال سقط جنین جنایی، مقاله، مجله علمی پزشکی قانونی، شماره ۱۱ ص ۸۰)

۳۶- (محمدین جمال‌الدین مکی‌العاملی، اللعمه الدمشقیه، انتشارات دارالتفسیر، جلد سوم، ص ۴۲۱)

۳۷- (مهربانی، علی، مقاله بررسی جرم سقط جنین از دیدگاه حقوق جزا و فتاوی علما، نشریه دادرسی، دی، ۸۰، ص ۲۹ و ۳۰)

۳۸- (محمدین جمال‌الدین مکی‌العاملی، اللعمه الدمشقیه، انتشارات دارالتفسیر، جلد سوم، ص ۴۲۱)

- 39 (Jean Larguir, Anne-Marie Larguie, droit penal special, Dalloz.paris. 1989)

- 40 (Code Nouveau penal, Dalloz, 2002. paris

قرار داد بین طرفین باشد که شرایط این قرارداد را قانون مشخص می کند .

بر طبق ماده ۲-۲۲۲۲ قانون بهداشت عمومی جدید فرانسه ، در صورت وجود شرایط زیر مجازات سقط جنین ۲ سال زندان و ۲۰۰۰۰ فرانک جریمه خواهد بود :

۱- قطع عمدی حاملگی بعد از اتمام ده هفته از انعقاد نطفه انجام شود مگر اینکه این قطع عمدی به دلیل انگیزه های پزشکی باشد .

۲- در صورتی که عامل قطع عمدی حاملگی ، شخصی غیر از پزشک باشد .

۳- اگر قطع عمدی حاملگی در جایی غیر از بیمارستان دولتی یا بیمارستان خصوصی که شرایط مندرج در قانون را داشته باشد ، انجام شود .^{۴۰}

پانویس ها:

۱- دکتر میثمی، علیرضا، مقاله سقط جنین، مجله حقوق امروز، ص ۲۲ و ۲۳)

۲- (دکتر صانعی، پرویز، حقوق و اجتماع، جلد اول ص ۹۱)

۳- دکتر راسخ، محمد، مقاله جدال حیات، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۸، ص ۱۶۷)

۴- (دکتر صانعی، پرویز، حقوق و اجتماع، جلد اول ص ۸۹)

۵- (دکتر جعفر لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، کتابخانه گنج دانش، تهران، ۱۳۸۰ ص ۲۰۱)

۶- (ذوالمجدین، زین العابدین، ترجمه و شرح تبصره علامه، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۲۹، جلد دوم ص ۶۷۱ و ۶۷۲)

۷- (محمدین جمال‌الدین مکی‌العاملی، اللعمه الدمشقیه، انتشارات دارالتفسیر، چاپ سوم، ۱۳۸۲ ج ۳ ص ۴۱۹)

۸- (دکتر گودرزی، فرامرز، مقدمه ای بر پزشکی قانونی، انتشارات امور دانشگاهی ص ۳۳۲)

۹- (دکتر قضاپی، صمد، پزشکی قانونی، انتشارات دانشگاه تهران ص ۵۳۶)

۱۰- (دکتر یاد، ابراهیم، حقوق کیفری اختصاصی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، جلد اول ص ۷۱)

۱۱- (دکتر ولیدی، محمد صالح، مقاله بررسی سقط جنین یا سقط محال، فصلنامه حق، دفتر پنجم، فروردین و خرداد ۱۳۶۵، ص ۵۶ و ۶۸)

۱۲- (دکتر یاد، ابراهیم، حقوق کیفری اختصاصی، جلد اول ص ۶۷)

۱۳- (دکتر جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، کتابخانه گنج دانش، تهران ۱۳۸۰ ص ۲۰۱)

۱۴- (دکتر زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات)، نشر صیفی، چاپ اول، فروردین ۷۷ ص ۳۲۱)

۱۵- (دکتر گلدوزیان، ایرج، محشای قانون مجازات اسلامی، انتشارات مجد، چاپ اول ۱۳۸۲ ص ۳۲۵)

۱۶- (دکتر راسخ، محمد، مقاله جدال حیات، مجله

انجام سقط جنین را آموزش دهد، اگر تنها در اختیار طبقه متخصص (پزشکان) باشد جرم نیست. اما اگر این کتاب انتشار عمومی یابد و در اختیار همگان قرار گیرد جرم محسوب می شود. (بند ۳ ماده ۶۴۷ قانون بهداشت عمومی قدیم)

بر طبق ماده ۳۱۷ قانون مجازات قدیم فرانسه مباشر سقط جنین یا شخص ثالث است یا پزشک یا یکی از هم‌ردیفان او. بر طبق این ماده، اگر پزشک یا هم‌ردیف او بعد از ده هفته سقط جنین کند یا اقدام به سقط جنین در خارج از بیمارستان نماید، قابل مجازات است.

بر اساس دور رأی در سالهای ۱۹۵۵ و ۱۹۷۱، اگر سقط جنین باعث مرگ مادر شود، به عنوان یک قتل با سبق تصمیم محسوب نمی شود بلکه یک ضرب و جرح عمدی که منجر به مرگ شده محسوب می شود اما بر اساس رأی در ۱۹۸۶، اگر پزشک مرتکب چنین عملی شود، یک قتل با سبق تصمیم محسوب می شود.^{۳۹}

بر طبق ماده ۱۲-۱۶۲ قانون بهداشت عمومی قدیم، جرم سقط جنین در موردی که یک ضرر برای مادر وجود داشته باشد قابل مجازات نیست. این ضرر حاد برای سلامتی مادر را باید پزشک تأیید کند و افراد غیر متخصص حق چنین عملی را ندارند. مجازات سقط جنین بر طبق ماده ۳۱۷ قانون مجازات ۱۹۷۹ بدین شرح بود:

۱- مجازات اشخاص ثالث: ۱ تا ۵ سال زندان به علاوه ۱۸۰۰ تا ۱۰۰۰۰ فرانک جریمه . البته مجازات سقط جنین های با عادت ۱ تا ۵ سال زندان به علاوه ۱۸۰۰ تا ۲۵۰۰۰ فرانک جریمه بود .

۲- مجازات پزشک و هم‌ردیفان او: مجازاتهای گروه بالا به اضافه انفصال از شغل و حرفه پزشکی .

۳- مجازات مادر در صورتی که خود عامل سقط جنین باشد: ۶ ماه تا ۲ سال حبس به اضافه ۳۶۰ تا ۲۰۰۰۰ فرانک جریمه .

ب. سقط جنین در قانون مجازات جدید فرانسه

در قانون جدید فرانسه، سقط جنین تحت عنوان «اعمال ریسک آمیز» آورده شده است . بر طبق ماده ۱۰-۲۲۳ این قانون مجازات سقط جنین بدون رضایت مادر، ۵ سال حبس به علاوه ۵۰۰ هزار فرانک جریمه است .

بر طبق ماده ۲-۲۲۲۲ قانون بهداشت عمومی جدید فرانسه مصوب ژوئای ۲۰۰۱، قطع عمدی حاملگی تنها توسط پزشک امکان پذیر است و ممکن است در بیمارستانهای عمومی یا خصوصی باشد . قطع عمدی حاملگی بر طبق ماده ۱-۲۳۲۲ می تواند ناشی از یک